

הַלְכוּת תְּפִילָה סִימָן קָבוּ קָבוּ

ביאורים ומוספים

[משנב ס"ק י]

אין להקפיד במה שקצור באמצעותו.⁽⁷⁾

הוא משום שסובר שקדושה אינה מגוף הברכה השלישית, ואם כן נחשב כדילג ברכה בפני עצמה, שאין צריך לחזור לראש התפילה.

(12) וכשחזר הש"ץ לראש התפילה, כתבו השערי תשובה (סי' תקפב ס"ק א) והמטה אפרים (שם ס"ח) שאף שכבר אמר קדושה מ"מ צריך לחזור ולומר עוד פעם קדושה.

וכשטעה בשלש הברכות האחרונות ועליו לחזור לרצה, כתב הא"א (בוטשאטש, מהדו"ת ס"ג) שעליו לומר שנית ברכת כהנים והציבור יאמר שנית מודים דרבנן, וכן יאמרו את מה שנהגים הציבור לומר כשהש"ץ אומר ברכת כהנים, מאידך, בשו"ת הר צבי (או"ח ח"א סי' סא) כתב שאין לישא כפיים שנית. והקצות השלחן (סי' כג בדה"ש ס"ק מז) כתב שאינם חייבים לישא כפיהם שנית, אך מ"מ יאמר הש"ץ 'אלוקינו ואלקי אבותינו ברכנו' וכו' שהוא מסדר התפילה, והוסיף שגם נכון שהכהנים יאשו כפיהם שנית בלי ברכה. וסיים, שאם נכנס לבית הכנסת כהן שעדיין לא נשא את כפיו או שהיה בבית הכנסת ולא נשא את כפיו בפעם הראשונה, ישא עכשיו את כפיו בברכה.

ואם נזכר הש"ץ בטעותו רק אחרי שהקהל התפזר, כתב הגר"ח קניבסקי (אשי ישראל פכ"ד הע' קעד) שאינו חייב להתפלל לעצמו תפילה זו, שחיובה הוא רק אם יש שם ציבור.

[משנב ס"ק יז]

ששכח והתפלל של הל"ג⁽¹³⁾ וכו', קצת לא משמע פ"ה⁽¹⁴⁾.

(13) וראש חודש שחל בשבת ושכח 'עלה ויבוא', כתב הכף החיים (ס"ק כ) שדינו כמו בראש חודש שחל בחול, ואין מחזירין אותו.

(14) שכתב השו"ע שם שאם טעה והתפלל של חול בשבת ולא הזכיר את השבת, אם עקר רגליו חזר לראש התפילה, ואם לא עקר רגליו חזר רק לשל שבת, והרמ"א (שם) כתב: "וש"ץ ששכח של שבת בשחרית, עיין סי' קכו", ויתכן שהבין המשנב שכוונת הרמ"א היא שאין דינו של הש"ץ כדון היחיד, ואפילו אם לא סיים את תפילתו אין צריך לחזור, וכאן מבואר שבאופן זה צריך לחזור (שיח הלכה אות ו).

[משנב ס"ק טז]

סומך וכו'⁽¹⁵⁾. ואם בלחש במצריב, חזר⁽¹⁶⁾ וכו', בְּשֶׁכַח יִסְמַךְ עַל בְּרָכָה מְצִין שְׁבַע⁽¹⁷⁾.

(15) וכשנזכר בטעותו קודם שסיים את תפילת הלחש, כתב התהלה לדוד (ס"ק ד) שצריך להפסיק מיד את התפילה, וכן משמע בביה"ל לעיל סי' קכד סי' ד"ה יכון.

ובתפילות שחרית ומנחה וכדו' שיכול הש"ץ לצאת ידי חובה בחזרת הש"ץ, כתב הגר"ח קניבסקי (אשי ישראל פכ"ד הע' קעט) שהיינו דוקא כשידע קודם חזרת הש"ץ מהטעות שהיתה לו בתפילת הלחש, ובמשנב לעיל (סי' קח ס"ק ד) כתב שיכוון בזה בשביל עצמו וגם לחזרת הש"ץ לציבור למי שאינו בקי. וראה מה שכתבנו שם, שברכת כהנים וכן הפיזטים שמוסיפים לפעמים אינם נחשבים הפסק עבורו.

ואף שבחזרת התפילה בקול רם יוצא גם את חובת תפילתו, כתב התהלה לדוד (שם) שלא נקרא שמשמע קולו בתפילתו, וכמו שכתב במשנב לעיל (סי' קכד ס"ק ה) שעל ידי הדחק הוא עושה כן, אם כן כאן מפני טורח הציבור מותר לו לעשות כן.

(7) וכן בשבת ויום טוב, אם התחיל השני מהמקום שהפסיק הראשון, כתב התורת חיים (סופר, ס"ק ג, על פי המבואר במג"א לעיל סי' קיד ס"ק ט, והביאו הביה"ל לעיל סי' קיט ס"ג ד"ה אם דלג) שאם לא חיסר אלא דבר שאינו מעיקר ענין הברכה וגם חתם כהוגן, אין צריך לחזור. והערך השלחן (ס"ז) כתב, שבתפילת מוסף בשבת ויום טוב שהעיקר בהן הוא הזכרת קרבנות המוסף, אם הפסיק הראשון קודם הקרבנות, יכול הש"ץ השני אף לכתחילה להתחיל משם. ובתפילת מוסף של ראש השנה, אם הפסיק הש"ץ באמצע מלכויות או זכרונות וכו', כתב השבילי דוד (ס"א) שאם בדיעבד התחיל הש"ץ השני בפסוקי מלכויות או זכרונות וכו', יצאו ידי חובה.

[משנב ס"ק יא]

אם סיים תפילתו בלחש⁽⁸⁾.

(8) וגם כשעומד באמצע תפילת הלחש, כתב הכף החיים (ס"ק יג) שמשמע שלא יפסיקו אותו, ולא רק בחזרת הש"ץ.

[ביה"ל ד"ה ואם היה]

אפילו אם יתחיל באמצע ברכה⁽⁹⁾ וכו', ומדברי השערי תשובה משמע דאין צריך לפסק בנה⁽¹⁰⁾.

(9) ואף שהש"ץ הראשון אם היה טועה, כגון שאמר בימות החמה 'מוריד הגשם' היה צריך לחזור לתחילת הברכה או לתחילת התפילה, מ"מ אם כיוון הש"ץ השני לתפילתו, יכול להתחיל מהמקום שבו פסק הראשון. וביאר הגר"ש אויערבך (שיח הלכה אות ג ובש"כ פמ"ז הע' קע ובח"ג שם), שכיון שהשומע כיוון לברכת הש"ץ עולה לו מה שאמר הש"ץ, ומה שלא אמר הש"ץ כהוגן אינו מתייחס לשומע, ולכן יכול השני להתחיל מהמקום שבו פסק הראשון.

(10) ולענין ברכת כהנים, כתב במשנב לקמן (סי' קכח ס"ק ח) שאפילו אם הודיעו לו, אינו צריך לצאת ממקום שיש בו רק טומאה דרבנן, כיון שברכת כהנים היא מהתורה, והטומאה רק מדרבנן, וסיים שם שאמנם אם נודע לכהן קודם שנטל את ידיו, טוב יותר שיצא תיכף החוצה.

[משנב ס"ק יג]

וקה"ה גָּנְא⁽¹¹⁾, מְחַזְרִין אַחֲרָיו⁽¹²⁾.

(11) ושליח ציבור שדילג על קדושה והתחיל ברכת 'אתה קדוש', כתב הגר"ש אויערבך (שו"ת מנחת שלמה ח"א סי' ב ואשי ישראל פכ"ד הע' קיד) שאם לא סיים את הברכה יחזור לקדושה וימשיך כסדר, ואם סיים את ברכת הא-ל הקדוש יחזור לראש התפילה, כיון שקדושה היא חלק מברכת 'אתה קדוש', וכן דעת הגר"מ פיינשטיין (שו"ת רבבות אפרים ח"ב סי' קפה ס"ק יח). מאידך, בשו"ת שבת הלוי (ח"ט סי' קלד) כתב בשם שו"ת ארץ צבי שאם סיים את הברכה, יאמר קדושה שם וימשיך לברכה הרביעית. וראה מה שכתבנו בביה"ל לעיל סי' סט ס"א ד"ה אומר.

ואם טעה הש"ץ ואחרי קדושה לא אמר 'אתה קדוש' או 'לדוד דורי' וכו', אלא התחיל בברכה הרביעית, כתב הגר"ש אויערבך (שם) שעליו לחזור לראש התפילה, שנחשב כטעה בברכה ולא כדילג ברכה. והוסיף, שמה שכתב בשו"ת שואל ומשיב (מהדו"ת ח"א סי' סו) שלא כדבריו, אלא שעליו לחזור רק ללדוד דורי,

הַלְבוּת תְּפִלָּה סִימָן קָבוּ קָבוּ

אם היתה הטעות באמצעות. *ואם היתה בשלש ראשונות (יא) מתחיל בראש, ואם בשלש אחרונות מתחיל 'רצה': ג כל מקום שהתחיד חוזר ומתפלל, שליח-צבור חוזר ומתפלל אם טעה כמותו, כשמתפלל בקול רם, *חוץ משחרית של ראש-הדש, (יב) ושם שכח שליח-צבור (יג) ולא הזכיר 'עלה ויבוא' עד שהשלים תפלתו, אין מחזירין אותו, מפני טרח (ד) [ד] הצבור, שהרי תפלת המוספין לפניו שהוא מזכיר בה ראש-הדש. אבל האם נזכר קדם שהשלים תפלתו חוזר ל'רצה' ואין בזה טרח צבור: הגה יש אומרים (יד) דאם טעה בשחרית של שבת יו"ט טוב (טו) דינו כמו בראש-הדש, *והכי נהוג (טו וסמ"ק): ד' ואם טעה שליח-צבור כשהתפלל בלחש, לעולם אינו חוזר ומתפלל שנית, מפני טרח הצבור, אלא (טז) סומך על התפלה שיתפלל בקול רם. והוא שלא טעה (יז) בשלש (יח) [ח] ראשונות, שאם טעה בהם לעולם חוזר כמו שהתחיד חוזר:

קכז דין מודים שוחין עמו (ב) הצבור, (א) ולא ישחו (ב) יותר

א טור בשם הירושלמי פרק קמא דברכות ותיבא היר"ף ונראש בפרק ה דברכות

א *כשיגיע שליח-צבור ל'מודים' שוחין עמו (ב) הצבור, (א) ולא ישחו (ב) יותר

באר היטב

תפלה שנייה, עט"ו: (7) הצבור. כתב מ"ע סי' כה: אי לא דמסתפינא הוה אמינא תידי שלא הזכיר ר"ח בשחרית והתפלל מוסף א"ע שוב להתפלל שחרית, דלא גרע דיעבר לחדיד מלכתחלה לרבים ע"כ. ול"נ דנכון למעשה שלא תפלה, דלא יהא אלא ספק, כנהג"ו סי' תכב: (8) ראשונות. כתב לכושי, דזקא כשנזכר קדם שהשלים תפלתו אכל אחר שהשלים תפלתו אינו חוזר, ובל"ח חולק עליו, ומ"א הסכים בלבוש ע"ש. כתיב שמתפלל י"ח וישמע שיש מת בפי' הנוגע בכהכ"ו, אין לומר לו עד שסיים תפלתו מפני ששמא זו אינה אלא מרובן, עין מ"ש ב"ד סי' שע"ג ס"ק א ובמקומות שרמזתי שם: (6) הצבור. כתב בשכנח"ג דאף אם התפללו הצבור וישן ביחד וגמר התידי תפלתו

משנה ברורה

בין שערין לפני השני לומר בסוף סליחות, "מחל לעונותינו", אין להקפיד כמה שקצר באמצעות: (7) (יא) מתחיל בראש וכו'. דשלש ראשונות ושלש אחרונות חשובות כחדא ברבך, ואין לחלק חדא ברבך לשני אנשים. ומשום הכי אין חלוק בין שטעה ודלג ברבך אחת מהשלש ברכות, או שטעה ונשתתק בהם באמצע ברבך או בין ברבך לברבך, בכל גוני, בשלש ראשונות חוזר לראש ובאחרונות חוזר ל"רצה", כן כתב בנשמת-אדם כלל כה, וכן כתב הגאון רבי עקיבא איגר בחדושי, שהורה לחזן ששנחלש ביום-הכפורים בתפלת שחרית בפ"ט של סדר קדשה, והצריך אחר לירד לפני התבה, שיתוו מראש התפלה ובלא אמינות הפ"ט. ועין בבאור הלכה. שליח-צבור שהוא כהן, ובאמצע התפלה נודע שמת אחד בבתי הסמוכים, (יז) אם אפשר לסתם הפתחים והחלונות של בית-הכנסת או של בית שהמת שם, ואף-על-פי שיש עוד טמאה דרבנן, אין צריך להודיע השליח-צבור עד שיגמר תפלתו וימיהו (טו) ודאי, אם סים תפלתו בלחש⁸ ולא התחיל עדין בקול רם, יאמרו לו ויצא, ויחזור אחר בקול רם. אבל אם אי אפשר לזהר בזה, (טז) צריך לצאת ואפלו באמצע התפלה, והשני העומד תחתיו יתחיל (י"ז) מתחלת ברבך, אם הוא באמצעות: ג (יב) שאם שכח שליח-צבור. ולענין יחיד אם שכח, עין לעיל בסימן קכד סעיף י: (יג) ולא הזכיר 'עלה ויבוא'. ואם שכח "משיב הרוח" ויטל ומטר" וכהאי גוונא¹¹, מחזירין אותו¹², דזקא ב"עלה ויבוא", מפני שזכרון אחד עולה לכאן ולכאן [פמ"ג]: (יד) דאם טעה וכו'. רוצה לומר,

[7] הצבור. עב"ט, ועין לעיל בש"ת [סימן קח] ס"ק י"ב מ"ש בשם הפרי"ח ושיורי ברבך: [8] ראשונות. עב"ט, ומ"ש כתיב שמתפלל כו' הוא מדברי האל"ה וז"ל, ושם כתב בש"ח כתיב שנתה מתפלל י"ח בקול רם כו' ופסק א"א תרבי גר"ו שלא לומר לו כו', ועין בש"ע שכתב שהגמ"א סימן שיא ושמוג השיג על הש"ך דסבירא לה דכה"ג הרי טמאה דרבנן, ובדברי-שמואל סימן רמת מלובב ונגם הש"ך מודה בזה ולא איני אלא בסוף טמאה לצאת, וכ"כ בשבט-יהודה למהר"י יעקב ע"ש, ועין לקמן לענין נשואות פנים מ"ש בשם לגט"הקמ"ח ושיורי כנה"ג ב"ד במ"ש הרא"ש בברכות בשם הירושלמי אין מדרקקים במת בכהמ"ד כו' ודעתו דכה"ג דין בהמ"ד יש לו לענין זה, עין גם ובש"ע שם בארך:

באור הלכה

הנה: * ואם היה בשלש ראשונות וכו'. עין במשנה ברורה כמה שכתבנו: או שנשתתק בהם באמצע ברבך, ולאפוקי מבעל פתחי-תשובה על ארתיים שהביא בשם תשובת בית-יהודה לענין ש"ח שנשתתף ב"אתה גבור", הרי שיתוו השני למקום שפסק הראשון ולא לראש, כי מהדושי ר' עקיבא איגר ונגם מהנשמת-אדם מוכח להרי"א שאינם טובחים כן, ונגם בבכ"י יוסף רמז על ההיא תשובה שיש לגמגם עליה ולא העמיקה בספרו, עין שם. ודע עוד, דמוכח מדברי הגאון ר' עקיבא איגר והנשמת-אדם דברביהם איני זקא אם זה העומד תחתיו לא כן מתחלה לתפלת הש"ח, אבל אם כן לתפלת הש"ח ולא שח ביניהם, אין צריך לחזור בטעה בפ"ט של סדר קדשה כי אם למקום שפסק הראשון, וכן הדין בשלש אחרונות אם טעה או נשתתק בברבך שלישי, אין צריך לחזר כי אם לאותה ברבך אם העומד תחתיו כן לתפלת הש"ח, ואפלו אם לא כן מתחלת "רצה", מצד ש"ד. אף זה לא מצאית ברור מדבריהם, אם טעה באמצע ברבך אחת מהשלש או נשתתק, וזה העומד תחתיו כן לתפלת הש"ח מתחלת, אם צריך לחזור לתפלת ברבך זו או די למקום שפסק בלבד, כיון דהשלש ברכות חשובות כחדא, ואפלו הכי מקלינן משום דחתפון מתחלה, אם-כן תדא היא אפלו, ואם-כן הוא הדין דסגי מחמת זה אפלו אם יתחיל באמצע ברבך⁹: ואל"י יש לחלק, ומדברי בית-יוסף, דבור המתחיל דע בשבט"ו וכו' ומשם נלמד וכו', משמע דאפלו כפי האי גוונא צריך לחזור לתפלת ברבך, ולא השיגו עליו הנשמת-אדם והגאון רע"א בזה, עין בדבריהם, משמע לכאורה דאפלו לדבריהם נמי הכי הוא, וצריך עיין, ושליח-צבור שהוא כהן, ונודע שמת אחד בבתי הסמוכים באמצע התפלה, עין במשנה ברורה; וידע עבד אה הגידו לו, אפלו הוא רק טמאה דרבנן, פסק בפרי-מגדים דצריך לזכור לזכור באמצע, ומדברי השערי-תשובה שטמ"ע דאין צריך לזכור בזה¹⁰ שהוא מרובן באמצע התפלה, עין שם: * חוץ משחרית של ראש-הדש. והוא הדין חלי-המועד [פמ"ג]: * והכי נהוג. עין במשנה ברורה בשם הפרי-מגדים דין זה איני מבי' שהשלים תפלתו, והנה באמת דין זה אינו מצוי כלל שלא נזכרוהו השומעים עד שהשלים תפלתו, ואפלו אם נאמר דלא כפרי-מגדים,

ישכח והתפלל של חל¹³ ולא הזכיר מענינו של שבת יו"ט טוב, והשלים תפלתו, אבל אם נזכר קדם שהשלים תפלתו חוזר ל"ישמח משה", או ביום-טוב ל"אתה בחרותנו", כן כתב הפרי-מגדים, ומדברי הרב בהג"ה לקמן בסימן רסח סעיף ה קצת לא משמע כן¹⁴: (טו) דינו כמו בראש-הדש. הלבוש הביא דעות בזה ולא הקריע, אבל האחרונים כתבו בקרב: ד (טז) סומך וכו'¹⁵, ואם בלחש במעריב, חזר¹⁶, שאין לו על מה לסמוך, ומיהו, בשבת יסמך על ברבך מעין שבע¹⁷, דלא גרע מחיד שסומך עליו כבסימן רסח [פמ"ג]: (יז) בשלש ראשונות. ודזקא כשנזכר קדם שהשלים תפלתו, דלית בזה טרח צבור כל-יך, אבל אחר שהשלים תפלתו אינו חוזר, כן כתב הלבוש וכן הסכימו עמו הרבה אחרונים. ובטור פליג ומקל אפלו בשלש ראשונות בכל גוני, והסומך עליו לא הפסיד [ח"א בשם א"י, וכן משמע בבאור הגרי"א שהלכה כטור]:

א (א) ולא ישחו. הינו הצבור. ולענין שליח-צבור גופא, בודאי לא צריך משאך מתפלל, דפסק המחבר לעיל בסימן קיג סעיף ה דלא ישחה הרבה, עין שם: (ב) יותר מדי. פרוש, שישחה כדון שאר שחיתו, כמו שכתב סימן קיג סעיף ה. והכ"ח מפרש, דב"מודים" שאומר עם השליח-צבור לא ישחה רק וינענע ראשו מעט,

שער הציון

(7) תי"אדם: (טו) פרי-מגדים: (טז) תי"אדם ושערי-תשובה וש"א, דלא כאל"ה רבה ובאר היטב: (י"ז) פרי-מגדים:

הַלְבוּת תְּפִלָּה סִימָן כּוּ

(ג) מְדִי, (ג) בְּאוֹמְרִים מוֹדִים אֲנַחְנוּ לָךְ שְׂאֵתָהּ הוּא ה' אֱלֹהֵינוּ אֱלֹהֵי כָל בְּשׂוֹר כּו', וְחוֹתֵם בְּרוּךְ אֱלֹהֵינוּ הַהוֹדָאוֹת (ד) בְּלֹא הַזְכָּרַת הַשֵּׁם. *וְיֵשׁ מִי שְׂאוֹמֵר יִשְׁצַרְיָךְ לְשָׁחוֹת גַּם בְּסוּף, וְטוֹב לְחַשׁ לְדַבְּרוֹ. (ו) יֵשׁ אוֹמְרִים שְׂאוֹמֵר *הַכֹּל (ה) בְּשַׁחֲתָהּ (א) אַחַת, וְכֵן הַמְנַהֵג (פּסְקִי מִהֲרֵא"י): **ב** (ו) הָאֵם אֵין שֵׁם כְּהֵנִים (ז) *אוֹמֵר שְׁלִיחַ-צַבּוֹר *אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ בְּרַכְנוּ (ז) (ח) בְּבִרְכָה הַמְשַׁלְּשֵׁת *כו', *וְאֵי (ט) אֲבָרְכֶם, * (י) *וְאֵין הַצַּבּוֹר עוֹנִין אֲחֵרֵינוּ אֲמֵן אֱלֹא (יא) *כֵּן יְהִי (ו) רְצוֹן: הֵגַה וְאֵין אוֹמְרִים *אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ וְכו' רַק (יב) בְּזִמְן שְׂרָאִי לְבִרְכַת כְּהֵנִים וְלִשְׂא כְּפִים. וְנִהְיֶה לוֹמֵר בְּשַׁחֲרִית (י) *שִׁים שְׁלוֹם, וְכֵן כָּל זִמְן שְׂאוֹמֵר *אֱלֹהֵינוּ כּו', (יג) *אֲבָל בְּלֹא הַכִּי מִתְחִילִין *שְׁלוֹם רַב, וְיֵשׁ מִתְחִילִין *שִׁים שְׁלוֹם בְּמִנְחָה שֶׁל שַׁבָּת, הוֹאִיל וְכַתִּיב בַּהּ *בְּאוֹר כְּנִיף נִתְּתָ לָנוּ *שְׁחִיא הַתּוֹרָה שְׁקוֹרִין בְּמִנְחָה בְּשַׁבָּת (הַגְהוֹת מִיַּמּוֹי פְּט"וּ מִהַלְבוּת תְּפִלָּה):

בְּאֵר הַיֵּטֵב

בַּפֶּתַח. כְּהֵנִים עִם, אֵין מֵלַת כְּהֵנִים דְּבוּק לְמֵלַת עִם, דְּקוּ"ל דְּכְהֵנִים שְׁלוּחֵי מוֹדִים רְבָנָן, שְׁלֹא כְּדַבְּרֵי הַאוֹמְרִים דְּאֵין אוֹמְרִים מוֹדִים רְבָנָן אֱלֹא בְּשַׁעַה שְׁהַשִּׁי"ץ חוֹזֵר הַתְּפִלָּה ע"ש. וְעִית כַּתֵּב עָלָיו, וְאֵין דְּכַרְוֵי מְכַרְחִים ע"ש: (ג) מְדִי. *כִּי שִׁישְׁחוּ כְּדִין שְׂאֵר שְׁחִיתוּ כְּמִישׁ ס"י ק"ג. וְהִבְיַח מְפָרֵשׁ דְּמוֹדִים שְׂאוֹמֵר עִם הַשִּׁי"ץ לֹא יִשְׁקָה רַק וְיַעֲנֶנּוּ רֵאשׁוּ מַעֲט, וְהַעוֹלָם לֹא נִהְיֶה כֵּן, מ"א וְע"ת: (א) אַחַת. וְאֵין לְהַקְפִּיד מִשּׁוּם ה' זִקְףָּ כְּפוֹפִים אֱלֹא בְּסוּף בְּרַכָּה, ע"מ"א, וְהִבְיַח כַּתֵּב בְּשֵׁם רַש"ל שְׁיִזְקַף מַעֲט כְּשְׂאוֹמֵר הַשֵּׁם עַד סוּפוּ וְאֵז זְכַר ע"כ"ל. וְהַעוֹלָם נִהְיֶינן כְּמִישׁ רַמ"א: (ד) בְּבִרְכָה. בְּבִרְכָה

קִדְם שְׁיַגִּיעַ שִׁי"ץ לְמוֹדִים, כְּשִׁיגִיעַ שִׁי"ץ לְמוֹדִים צָרִיף לְשָׁחוֹת עִמּוּ וְיֵאמֵר מוֹדִים רְבָנָן, שְׁלֹא כְּדַבְּרֵי הַאוֹמְרִים דְּאֵין אוֹמְרִים מוֹדִים רְבָנָן אֱלֹא בְּשַׁעַה שְׁהַשִּׁי"ץ חוֹזֵר הַתְּפִלָּה ע"ש. וְעִית כַּתֵּב עָלָיו, וְאֵין דְּכַרְוֵי מְכַרְחִים ע"ש: (ג) מְדִי. *כִּי שִׁישְׁחוּ כְּדִין שְׂאֵר שְׁחִיתוּ כְּמִישׁ ס"י ק"ג. וְהִבְיַח מְפָרֵשׁ דְּמוֹדִים שְׂאוֹמֵר עִם הַשִּׁי"ץ לֹא יִשְׁקָה רַק וְיַעֲנֶנּוּ רֵאשׁוּ מַעֲט, וְהַעוֹלָם לֹא נִהְיֶה כֵּן, מ"א וְע"ת: (א) אַחַת. וְאֵין לְהַקְפִּיד מִשּׁוּם ה' זִקְףָּ כְּפוֹפִים אֱלֹא בְּסוּף בְּרַכָּה, ע"מ"א, וְהִבְיַח כַּתֵּב בְּשֵׁם רַש"ל שְׁיִזְקַף מַעֲט כְּשְׂאוֹמֵר הַשֵּׁם עַד סוּפוּ וְאֵז זְכַר ע"כ"ל. וְהַעוֹלָם נִהְיֶינן כְּמִישׁ רַמ"א: (ד) בְּבִרְכָה. בְּבִרְכָה

בְּאֵר הַלְכָה

גַּם-כֵּן אֵינוּ מַעֲזִי שִׁיתְּפַלֵּל כָּל הַבְּרָכוֹת הַאֲמֻצְעִיּוֹת וְלֹא יִכְיֹוּהוּ נְדָאָם הוּא עוֹמֵד עַדִּין בְּחוּף הַבְּרַכָּה, בְּנֻדְאִי לְכָלִי עֲלֵמָא צָרִיף לְחַזֵּר לְבִרְכַת שַׁבַּת יוֹסֵד טוֹב, עֵין לְקַמֵּן סִימָן רסח]. וְאוֹיֵל רַכְנֵת רַמ"א כַּמָּה שְׂקַתֵּב *וְהַכִּי נְהוּג *לְעֵנֵן אֵם חַל שַׁבַּת יוֹסֵד טוֹב בְּיַחַד וְשַׁכַּח הַשְּׁלִיחַ-צַבּוֹר לְהַזְכִּיר שֶׁל שַׁבָּת, דְּמַהְיֵי כַּמָּה שְׁיִזְכִּיר שֶׁל שַׁבַּת בְּמוֹסָף גַּם לְשַׁל שַׁחֲרִית: * וְיֵשׁ מִי שְׂאוֹמֵר שְׁצַרְיָךְ לְשָׁחוֹת וְכו'. עֵין בְּמִשְׁנֵה בְּרוּחָה סַעִיף-קַטָּן ה' מַה שְּׁכַתְּבֵנוּ בְּשֵׁם הַרְש"ל, וְעֵין בְּתַנְיָא דְּאֵרִם דְּמַשְׁמַע הַשּׁוּא תוֹפֵס לְעַקֵּר הַדִּין כְּרַש"ל: * הַכֹּל בְּשַׁחֲתָהּ. וְהַבְּאוּר הַגֵּרָא כַּתֵּב שְׂאֵין צָרִיף לְשָׁחוֹת רַק עַד *שְׂאֵתָהּ הוּא ה' אֱלֹהֵינוּ וְאֲחֵרֵיךָ יִזְקַף, עֵין שֵׁם: * אוֹמֵר שְׁלִיחַ-צַבּוֹר וְכו'. עֵין בְּמִשְׁנֵה בְּרוּחָה סַעִיף-קַטָּן ז' לְעֵנֵן דִּיעֲבֹד דְּאֵין מְחִזְרִין. דְּבָלָא הַכִּי דַעַת אֲנָשִׁי מַעֲרֵב דְּאִפְלוּ לְכַתְּחִלָּה אֵין לוֹמֵר, עֵין בְּטוֹר, וְגַם בְּתוֹסְפוֹת [בְּרַכּוֹת ל"ד ע"א ד"ה [לֹא] כַּתְּבוּ דְּבִזְמַן הַגְּמָרָא לֹא הִיָּה הַמְנַהֵג לוֹמֵר. וְלִכְאוּרָה אֵם נִזְכַּר קִדְם שְׂאֵמֵר "בְּרוּךְ אַתָּה ה'" יַחֲזוֹר וְיֵאמֵר, דְּלֹא גְרִיעַא דְּכַר זַה מ'זְכָּרְנוּ ו"מִי כְּמוֹד, דְּגַם-כֵּן אֵין לוֹ מְקוֹר מִן הַגְּמָרָא, וְאִפְלוּ הַכִּי קוֹמֵא לֵן דָּאָם נִזְכַּר קִדְם שְׁסִים "בְּרוּךְ אַתָּה ה'" יַחֲזוֹר. וְעֵין לְעִיל בְּסִימָן קִיד כַּמָּה שְּׁפַסַּק הַמְנַהֵג אֲבָרְכֵם סַעִיף-קַטָּן ד' דְּבִרְעֻבְדֵּךְ אֵין לְחַזֵּר אִפְלוּ קִדְם שְׁסִים בְּבִרְכָה, וְצָרִיף עֵינֵן: * אֲבָל בְּלֹא הַכִּי וְכו'. עֵין בְּמִשְׁנֵה בְּרוּחָה, וְאֵם נִזְכַּר בְּבִקְרָה כְּשֶׁתְּחִיל "שְׁלוֹם רַב" קִדְם שְׂאֵמֵר "בְּרוּךְ אַתָּה ה'", אִפְשֵׁר דִּיעֲזוֹר וְיֵאמֵר "שִׁים שְׁלוֹם", וּמַשְׁעֵם שְּׁכַתְּבֵנוּ קִדְם לְעֵנֵן בְּרַכַּת הַשִּׁי"ץ; אֲבָל לְהַסְפֵּה, אֵם אַרְעֵ לֹא כֵן בְּעַרְבֵי שְׂאֵמֵר "שִׁים שְׁלוֹם", אִפְלוּ אֵם נִזְכַּר קִדְם שְׂאֵמֵר "בְּרוּךְ אַתָּה ה'" נְרָאָה דְּאֵין צָרִיף לְחַזֵּר, דְּכִי מַשּׁוּם שְׁהוֹסִיף בְּכַשְׁפָּה מַגְרַע גְּרַע:

(א) וְהַעוֹלָם לֹא נִהְיֶה כֵּן: (א) וְאוֹמְרִים⁽²⁾ *כו'. וְאֵין הַשְּׁלִיחַ-צַבּוֹר צָרִיף לְהַמְתִּין עַד יִסְיָסִימוּ הַצַּבּוֹר מוֹדִים רְבָנָנָן, (ג) אֱלֹא מִתְּפַלֵּל כְּבִרְכָּה: (ד) בְּלֹא הַזְכָּרַת הַשֵּׁם. וְדַעַת הַגֵּרָא לוֹמֵר "בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ וְכו'", וְהַעוֹלָם לֹא נִהְיֶה כֵּן: (ה) בְּשַׁחֲתָהּ אַחַת. וְהִבְיַח כַּתֵּב בְּשֵׁם רַש"ל, שְׁיִזְקַף מַעֲט כְּשְׂאוֹמֵר הַשֵּׁם עַד סוּפוּ⁽⁶⁾ וְאֵז זְכַר ע"כ"ל, עֵין בְּבִאֵר הַלְכָה: **ב** (ו) אֵם אֵין שֵׁם וְכו'. עֵין לְקַמֵּן סִימָן קכח סַעִיף י' בְּהַגְ"ה שְׂכַתֵּב, דְּמַנְהַגְנוּ שְׂאִפְלוּ יֵשׁ שֵׁם כְּהֵנִים אוֹמֵר הַשִּׁי"ץ *אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, *כו' עַד "עִם קְדוֹשְׁךָ", עֵין שֵׁם: (ז) אוֹמֵר שְׁלִיחַ-צַבּוֹר וְכו'.⁽⁸⁾ וְכַדִּיעֲבֹד אֵם לֹא אֲמַר, אֵין מְחִזְרִין אוֹתוֹ⁽⁹⁾, וְעֵין בְּבִאֵר הַלְכָה: (ח) בְּבִרְכָה. (א) בְּפֶתַח. "כְּהֵנִים עִם קְדוֹשְׁךָ", אֵין מֵלַת "כְּהֵנִים" דְּבוּק לְמֵלַת "עִם קְדוֹשְׁךָ" לוֹמֵר שֶׁהֵם כְּהֵנִי עִם קְדוֹשְׁךָ, דְּהֵא קוֹמָא לֵן דְּכְהֵנִים שְׁלִיחַי דְּרַחֲמֵנָא נִינְהוּ וְלֹא שְׁלִיחַי דִּידָן, אֱלֹא כְּלוֹמֵר שֶׁהַכְּהֵנִים נִקְרָאִים "עִם קְדוֹשְׁךָ". כְּשְׂאוֹמֵר *וְיִזְכָּרְךָ ה'" נְרָאָה לְצַד הַהִיכָל, *וְיִשְׁמְרְךָ" נְרָאָה לְצַד זְמִין שְׁלוֹ, *יֵאֵר ה'" כְּלַפִּי הַהִיכָל, *פְּנִינֵי אֱלִיךָ וְיִחַנְךָ" נְרָאָה לְצַד שְׂמֹאל שְׁלוֹ, לְיַחֲדוּ בְּיַמִּין⁽¹⁰⁾. זַהר פְּרַשְׁתִּי נְשֹׂא: (ט) אֲבָרְכֶם. וּמְנַהֵגְנוּ כְּהִיִּים שְׁלֹא לוֹמֵר רַק עַד "שְׁלוֹם"; *מְגַן-אֲבָרְכֶם, וְכֵן כִּי אֵם כְּשֶׁעוֹנָה אַחַר כְּהֵן הַמְּבַרְךָ, מַה שְׂאֵין כֵּן הַשְּׁלִיחַ-צַבּוֹר שְׂאֵינוּ אוֹמֵר אֱלֹא דְרַךְ בְּקִשָּׁה, שְׁיִזְכָּרְנוּ הַשֵּׁם יַחֲבַרְךָ בְּבִרְכָה שֶׁהַכְּהֵנִים מְבַרְכִים: (יא) כֵּן יְהִי רְצוֹן. רוּצָה לוֹמֵר, (ד) אַחַר סוּף בְּרַכָּה שְׁלִישִׁית, דְּהַכֵּל עֵנֵן אֲחָד הוּא שְׁמִסְדֵּר הַשְּׁלִיחַ-צַבּוֹר בְּתַפְלָתוֹ מַה שֶׁהַכְּהֵנִים אוֹמְרִים; וְיֵשׁ עוֹנִים "כֵּן יְהִי רְצוֹן" אַחַר כָּל בְּרַכָּה: (יב) בְּזִמְן שְׂרָאִי. רוּצָה לוֹמֵר, בְּשַׁחֲרִית וּבְמוֹסָף וְלֹא בְּמִנְחָה, וּבְתַעֲנִית-צַבּוֹר גַּם בְּמִנְחָה, וְהַשְּׁעֵם, מִשּׁוּם דְּאוֹמְרִים בְּרַכַּת כְּהֵנִים⁽¹²⁾. (יג) וְיַחֲזִיד הַתַּעֲנִיָּה אוֹמֵר "שְׁלוֹם רַב"⁽¹³⁾ [לְבוֹשׁ וּא"ר]: (יג) אֲבָל בְּלֹא הַכִּי⁽¹⁴⁾ *כו'. וְאֵם אֲמַר "שִׁים שְׁלוֹם" אוּ בְּשַׁחֲרִית "שְׁלוֹם רַב", יוֹצֵא⁽¹⁵⁾.

שְׁעַר הַצִּיּוֹן

(א) מְגַן-אֲבָרְכֶם: (ב) אֱלֹהֵי נְבִיָּה וּמְגַן-אֲבָרְכֶם: (ג) מְגַן-אֲבָרְכֶם: (ד) אֲחֵרֵינוּ:

מילואים

הַלְבוֹת תְּפִלָּה סִימָן קבה

המשך מעמוד קודם

וְיִנְקְדְשֵׁתִי בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל¹⁴.)

(12) ועד מתי יעמוד כשרגליו צמודות זו לזו, הא"ר (סי' צה ס"ק ו) והערור השלחן (שם ס"ה) והכף החיים (שם ס"ק טו) כתבו שיעמוד כך עד סיום ברכת 'הא-ל-הקדוש'. ובשו"ת שבט הלוי (ח"ג סי' טו אות ו) ביאר שה'קדושה' מסתיימת בסוף הברכה, וכן נהג הגרש"ז אויערבך (הליכות שלמה תפלה פ"ח דבר הלכה אות ס), אלא שהוסיף שמ"מ בראש השנה ויום כיפור שמאריכים הרבה בברכה השלישית, מספיק לעמוד עד סיום ה'קדושה', כיון שמסתיימת הפוסקים משמע שגם כל השנה מספיק לעמוד עד סיום ה'קדושה'. מאידך, הגר"ח קניבסקי (דעת נוטה עמ' שסב ושאלת רב עמ' קצו) כתב שגם בכל השנה אין צריך לכוון רגליו אלא עד סוף ה'קדושה'. והוסיף (דעת נוטה שם הע' 281) שאף שאין צריך לכוון רגליו, מימ צריך לעמוד עד סוף הברכה. וראה מה שכתבנו לעיל (סי' צה ס"ק ח).

(13) ובטעם הדבר ביאר במשנ"ב שם (ס"ק ח), שכיון שאומרים בו "כשם שמקדישים אותו בשמי מרום", הרי אנו כמלאכים שמקדישים שם ה' בשמים ועומדים כשרגליהם מכוונות זו לזו.

(14) ובספרו תורת הבית (מאמר עת לעשות) כתב החפץ חיים, שלדעת הוזהר מקיימים בזה מצות עשה של 'ינקדשתי בתוך בני ישראל', וכן בקונטרס מרגניותא טבא (לגר"י יהונתן וואלינער, הנדפס בסוף ספרו אהבת חסד אות כג) כתב שיוהר מאוד בעניית 'קדושה' שהיא מצות עשה דאורייתא, וכן מבואר בבאר היטב (ס"ק ג). ובסידור בית יעקב (ליעב"ץ, דיני קדושה) כתב שיכוון לקדש את השם ויחשוב הריני מוכן ומוזמן לקיים מצות עשה של 'ינקדשתי' וגו'. והוסיף השדי חמד (מערכת המ"ם כלל עז ס"ק ו ד"ה ומה שהקשה), היינו שכשאנו מקיימים אינו נקרא עובר על דברי תורה אלא על דברי חכמים, אך כשמקיימים ודאי שמקיים בזה מצות עשה של 'ינקדשתי'.

ואם הציבור כבר סיימו והשי"ץ עדיין לא סיים, כתב הגר"ח קניבסקי (שאלת רב עמ' רכה) שיכול לומר עמו.

(10) וכשאומרים 'שמע ישראל' ב'קדושה' של מוסף של שבת ויום טוב, כתב הקצות השלחן (סי' פג בדה"ש ס"ק כב) שיאמר השי"ץ עם הציבור, כדי שיקבל עליו עול מלכות שמים עם הציבור, ומטעם זה הורה הגר"ח אלישיב (תפילה כהלכתה פי"ג הע' קיט) שאם נמצא בבית כנסת כשהציבור עונה 'קדושה', צריך לומר עמהם גם 'שמע ישראל' שב'קדושה', וכן משמע בערך השלחן (סי' סו ס"ו). מאידך, דעת הגר"ח קניבסקי (אשי ישראל בסוף הספר תשובה מט) שמי שאינו מתפלל עמהם, אין נוהגים שיאמר עמהם 'שמע ישראל' שב'קדושה'. וראה מה שכתבנו לעיל (סי' סה ס"ק ט).

(11) ולענין 'ברכו', כשהשי"ץ חוזר ועונה 'ברוך ה' המבורך' וגו', כתב לעיל (סי' נו ס"ק ג) בשם המג"א (שם ס"ק ב) שאם אין שם עשרה אנשים מלבד השי"ץ, אם לא יענה השי"ץ עמהם לא יצא ידי חובה, ועל זה הקשה המשנ"ב שגם כשיש עשרה מלבד השי"ץ, הרי כיון שאינו עונה עמהם לא יצא ידי חובה. והוסיף, שהציבור בכל אופן יצאו ידי חובה, גם כשהם מניין מצומצם והשי"ץ אינו עונה עמהם, כיון שלא שונה דינם מאם האחד ישן או מתפלל, שכתב השו"ע לעיל (סי' נה ס"ו) שהוא מצטרף למנין.

וכדעה זו שצריך השי"ץ לומר 'קדושה' עם הציבור, דייק הגר"ז מבריסק (פנינים ואגרות זאב [צ'צ'יק] עמ' לו) מלשון הרמב"ם (בסדר התפילה) שכתב על 'קדושה', וכל הדברים שעונים הציבור "הוא קורא עמוהו", ולכאורה כן משמע במשנ"ב לעיל (סי' נו ס"ק ג) לענין 'ברכו'. מאידך, בשו"ת אגרות משה (או"ח ח"ג סי' ד) כתב שיתחיל השי"ץ רק אחרי הציבור, כדי שיוכל להוציא ידי חובה את אלה שמתפללים עדיין תפילת לחש.

[משנ"ב ס"ק ד]

לְכוּן רְגְלֵי¹²). כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב בְּסִימָן צה¹³ וכו', ויִכְוֶן לְקִים הַפְּסוּק

הַלְבוֹת תְּפִלָּה סִימָן קבו קבו

המשך מעמוד קנא

סִימָן קכז

דִּין מוֹדִים דְּרַבְּנָן

[משנ"ב ס"ק ב]

וְשִׁשְׁתָּה קְדִין שְׁאָר שְׁחִיתוּ¹.)

(1) והצד שלכיוונו יש להשתחוות, הורה הגרש"ז אויערבך (שיח הלכה סי' כה אות פ, והליכות שלמה תפלה פי"א וארחות הלכה הע' 35) שהוא צד מזרח לכיוון בית המקדש, וכדין כל ההשתחויות שבתפילה, וגם יש להקפיד לעמוד בעת אמירתו.

(16) וקדיש תתקבל, כתב הגר"ח קניבסקי (אשי ישראל פכ"ד הע' קעז) שיכול לומר אף קודם שחזור להתפלל שנית.

(17) אבל אם טעה ביום טוב שחל בשבת, כתב בבית"ל לקמן (סי' רסח סי"ג ד"ה יצא) שאינו יכול לצאת בברכת 'מעין שבע', כיון שלא מוכיר בה את היום טוב.

ומטעם זה גם מי ששכח להזכיר את היום טוב בשבת חול המועד, כתב הא"א (בוטשאטש, שם סי"ג) שאינו יכול לצאת בברכת 'מעין שבע'.